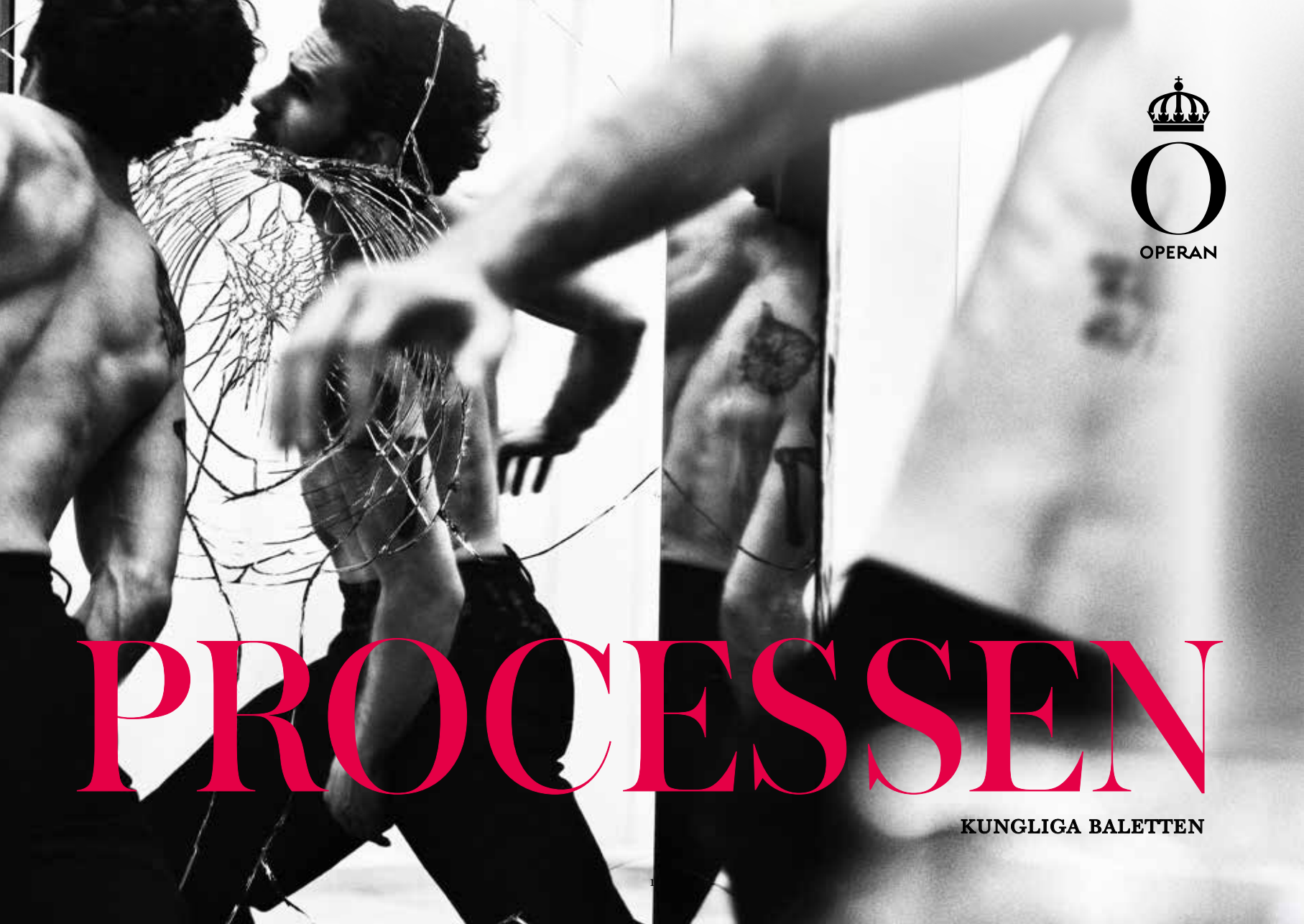

OPERAN

PROCESSEN

KUNGLIGA BALETTEN

Arsen Mehrabyan
JOSEF K.

Javier Rojas
JOSEF K.

Desislava Stoeva
FRÄULEIN BÜRSTNER

Luiza Lopes
FRÄULEIN BÜRSTNER

Otmar Klemann
WILLEM

Joakim Adeberg
WILLEM

Jonatan Davidsson
FRANZ

Calum Loweden
FRANZ

Pascal Jansson
WHIPPER, HERR HULD
THE LAWYER

Madeline Woo
FRAU GRUBACH

Jonna Savioja
FRAU GRUBACH,
MOTHER

Daria Ivanova
USHER'S WIFE

Sarah Jane Medley
USHER'S WIFE

Samuele Ninci
STUDENT BERTOLD

Julien Keulen
STUDENT BERTOLD

Andrey Leonovitch
UNCLE ALBERT KARL

Minji Nam
LENI

Haruka Sassa
LENI, MOTHER

Frei Ruhl
BLOCK THE
MERCHANT

Jérôme Marchand
TITORELLI,
THE PRIEST

Anton Valdbauer
TITORELLI,
THE PRIEST

PROCESSEN

KOREOGRAFI *Jiří Bubeníček*
MUSIK *Alfred Schnittke, Wim Henderickx, Hans Eisler/Heiner Goebbels, Arvo Pärt, Alva Noto (Ryuichi Sakamoto/Carsten Nicolai), Elliot Sharp, Walter Fähndrich, Anton Arensky, Caroline Shaw, Pteri Sirviö samt judiska folksånger.*
SCENOGRAFI *Otto Bubeníček*
LJUS *Jaka Šimenc*
KOSTYM OCH MASK *Nadina Cojocaru*
LJUD *Lars-Göran Ehn*
DIRIGENT *Koen Kessels*

SKRIKKÖREN
Mieskuoro Huutajat, Petri Sirviö, Jussi Kallio, Janne Törmänen, Heikki Raudaskoski, Hannu Koivula, Kyösti Rautio, Jukka Jokikokko, Jaakko Sohlo, J-P Salmi, Tapio Siniaalto, Raimo Juola-H.

KUNGLIGA HOVKAPELLET
KUNGLIGA BALETTEN

HUVUDANSVARIG REPETITÖR *Massimo Murro*
REPETITÖR *Eva Nissen, Yuri Zhukov*
MASKÖRER *Kolla Namn*
LJUSMÄSTARE *Martin Säfström*
PRODUKTIONSASSISTENT SCENTEKNIK *Calle Puentes*
PRODUKTIONSASSISTENT REKVISITA *Johanna Ernst*
MASKÖRER *Linda Bill, Sara Fällström, Maria Morgell, Carolina Wallin Harling*
INSPICIENT *Eric Alm*
PRODUCENT *Ulrika Josephsson*
BALETTCHEF *Nicolas Le Riche*

SPELTID *ca 2 timmar inkl paus*

PROCESSEN hade urpremiär på Kungliga Operan 17 maj 2019.
Dekor och kostymer är tillverkade i Kungliga Operans ateljéer i Gäddviken samt i operahuset.

KÄRA PUBLIK

Kungliga Baletten har skapat dans sedan 1773. Vi sätter ständigt upp nya klassiker kopplade till vår egen tid. Det är ett sätt för oss att bidra till konstformens utveckling inom såväl teknik, uttryck som form. Nytänkande är vår drivkraft!

Jag fann det perfekta samarbetet för Kungliga Baletten i den tjeckiske koreografen Jiří Bubeníček, som har en naturlig fallenhet för att berätta historier. Tillsammans har vi valt att utgå från Kafkas *Processen*. Boken är förstås berättad i ord, men orden utgör en fasad – budskapet finns mellan raderna. Kafka verkar uttrycka sig i hemlighetsfulla gåtor. Hans absurditeter tycks peka mot ett hål i världen i vilket allt slukats upp av överdriven rationalisering. Dans ett idealiskt medium för att kommunicera det som inte går att säga med ord. Vår konstform handlar om att undersöka frågan om vad det är att vara människa.

Jiří Bubeníček och hans team har med *Processen* byggt upp en fantastisk spelplats där våra dansare ges möjlighet att visa upp sina artistiska färdigheter inom ramarna för modern, berättande balett. Med samtida teknik och en akademisk vokabulär låter Jiří dansarnas ryggrader transformeras till metaforiska strukturer. Här finns paralleller till Giacomettis skulptur Gående man. En figur som – precis som antihjälten Josef K. i *Processen* – är så tunn att hans tillvaro saknar substans. Med ett musikaliskt landskap sammansatt av Alfred Schnittkes variationsrika polystilism, Arvo Pärts rena enkelhet och kraften hos den skrikande manskören Huutajat är jag övertygad om att baletten *Processen* kommer att bli en helt unik upplevelse.

Varmt välkomna!

Nicolas Le Riche
KONSTNÄRLIG CHEF KUNGLIGA BALETTEN

HANDLING

PROLOG

En hängande kokong symboliserar början på ett insektsliv. För Josef K./Franz Kafka är kokongen ett sätt att isolera sig från en familj och ett samhälle han inte passar in i. Tre skräniga kvinnor, modern och två systrar, kommer för att väcka honom ur hans djupa sömn. Scenen har inspirerats av romanen Förvandlingen.

HÄKTNINGEN. En skalbagge föds under ett skrik. Berättelsen om *Processen* kan börja. Av okänd anledning häktas Josef K. på sin födelsedag av två män. De talar inte om på vilka grunder och de vet inte vad han är anklagad för. Trots det får Josef K. leva sitt liv som vanligt.

BANKEN. Människor vars tankar styrs utifrån arbetar enligt regler som är lätta att följa. De uppmanas att tänka ”innanför boxen” – en perfekt form av nutida slaveri. Josef K. har svårt att passa in. Han kan inte koncentrera sig eftersom han hela tiden tänker på häktningen och på vad som ska hända honom. Ett oväntat samtal kallar honom till rättegången.

FRAU GRUBACH. K. återvänder från banken. Han ber sin värdinna, Frau Grubach, om ursäkt för uppståndelsen kring arresteringen. Det verkar inte bekomma henne eftersom hon dyrkar K. i hemlighet.

FRÄULEIN BÜRSTNER. Josef K. väntar på sin granne, Fräulein Bürstner, för att prata med henne om vad som hänt. Hon låter honom spela upp händelsen för henne på sitt rum. Värdinnans släkting Lanz vaknar av det som sker. Fräulein Bürstner vill att K. ska gå, men innan han gör det omfamnar han henne och kysser henne passionerat.

DOMSTOLEN. Det är första dagen i rätten. Josef K. anklagar domarna och ämbetsmännen för korruption. Domaren talar om för K. att han orsakat stor skada för sin sak genom sitt uppförande. K. vägrar delta i vidare rättegångsförhandlingar och försöker lämna salen. Tumult uppstår när studenten Bertold och rättstjänaren Ushers fru har sex mitt ibland alla åskådare.

DEN TOMMA RÄTTSSALEN. En vecka senare återvänder Josef K. till domstolen. I den tomma salen hittar han rättstjänarens fru. Hon ber Josef K. hjälpa henne så att hon aldrig mer behöver bli utnyttjad av rättegångsbiträdena. I gengäld lovar hon att K. ska få tillgång till domarens anteckningar. K. tror att han ska få veta något om sitt fall, men upptäcker till sin förvåning att anteckningsboken är fylld av pornografisk litteratur. Studenten Bertold sveper in och bär iväg med rättstjänarens fru, förmodligen för att en domare ska ligga med henne.

JOSEF K.:S KONTOR. Josef K.:s farbror, Albert, anklagar K. för att inte sköta sitt fall ordentligt. Farbrodern föreslår att han ska anlita en advokat. När K. lämnar kontoret upptäcker han att de båda män som tidigare häktade honom har blivit straffade genom misshandel i ett rum intill.

– PAUS –

HOS ADVOKATEN. Farbror Albert tar med K. till försvarsadvokaten Huld. K. blir distraherad av Hulds sköterska Leni. De inleder en passionerad affär.

HERMANN KAFKA. Scenen har inspirerats av boken *Brevet till fadern*. Advokaten, farbrodern och domaren är alla versioner av Kafkas far Hermann, en stark och våldsam man som hade stort inflytande över Kafkas skrivande.

HOS TITORELLI. *K.* söker hjälp hos domstolsmålaren Titorelli, som berättar att ingen någonsin har frikänts av domstolen.

K.:s enda val är att skjuta på domen i all oändlighet. Efter att Titorelli övertalat K. att köpa några av hans landskapsmålningar visar han K. till utgången. Den leder till domstolens kontor.

KONTORET UNDER TAKET. K. plågas av sin rädsla inför processen. Påfrestningen är outhärdlig.

HOS ADVOKATEN IGEN. K. återvänder till Huld för att avskeda honom. Där träffar han en annan klient, Block. Block har satsat allt han äger på sitt försvar. Genom att förödmjuka Block och därigenom visa sin makt försöker Huld övertyga K. om att ändra sitt beslut.

KAFKAS SJUKDOM. K. väntar på en italiensk affärsman för att visa honom den lokala katedralen. Han försöker lära sig italienska men är alldeles för stressad. Josef K./Kafka lider av tuberkulos. Hostan varslar om en för tidig död. Scenen har inspirerats av Kafkas eget liv.

KATEDRALEN. Den italienske affärsmannen dyker aldrig upp. Just när K. är på väg att gå ropar en präst på honom. Han klandrar K. för att vara okunnig och inte ta tag i sitt fall. Prästen uppmanar K. att söka svaren på sina frågor på egen hand. Han bör sluta be andra, framför allt kvinnor, om hjälp. Dörrarna som leder till svar på livets frågor kan människan bara öppna själv. Josef K. är oförmögen att lyssna till prästens budskap.

MÖRDARNA. Skumma individer leder Josef K. till ett stenbrott utanför staden. Han blir dödad som en gammal byracka.

EPILOG

Josef K. och Franz Kafka blir en och samma person. För båda var döden en utväg de valde för att slippa den outhärdliga verkligheten. Till slut får Kafka möjlighet att uppnå sin skrivardröm och nå en evig plats i litteraturen.

Jiří Bubeníček & Nadina Cojocaru

ÖVERSÄTTNING FRÅN ENGELSKA
Katarina Trodden

»*Vad är* MENINGEN *med* ALLT?«

Hur gör man dans av Franz Kafkas Processen? Koreograf Jiří Bubeníček, scenograf Otto Bubeníček och kostymör Nadina Cojocaru har djupdykt i Kafkas labyrintiska tankevärld och skapat en föreställning om människans sökande efter svar på frågan om alltings mening.

Målarsalen, fredag eftermiddag. Jiří Bubeníček instruerar Kungliga Baletten och visar med kroppen – armens vinkel, ryggens krökning – varje detalj är avgörande för berättelsen. Stämningen växlar snabbt mellan skratt och allvar. När repetitionen är klar stryker sig Jiří i pannan. Det är tre veckor till premiär.

»Franz Kafka är expert på att beskriva det absurda. Tänk på allt vi gör utan att fundera på varför. Vi står i köer och väntar, fyller våra liv av rutiner vi aldrig ifrågasätter. *Processen* dissekerar individens roll i ett byråkratiskt samhälle, men handlar på ett djupare plan om människans existentiella undran. Vad är meningen med allt? Trots att Josef K. ideligen frågar människorna omkring sig vad han är anklagad för får han inga svar. Hans öde kan tolkas som en metafor för allas vår vilsenhet inför livet.«

ATT GÖRA DANS AV LITTERATUR har den tjeckiske koreografen – och före detta premiärdansaren vid Hamburg Ballett respektive Semperoper Ballett Dresden – redan gedigen erfarenhet av. Sedan 2015 koreograferar flerfaldigt prisbelönte Jiří Bubeníček på heltid. Bland uppmärksammade verk kan nämnas *Metropolis* (Croatian National Theater, 2018), *The Piano* (Royal New Zealand Ballet, 2018), *Rusalka* (Badisches Staatstheater, 2018), *Anita Berber* (Thüringer Staatsballett, 2016) och *Doktor Zjivago* (Ljubljana National Ballet, 2016). När han nu sätter upp *Processen* vill han öppna publikens ögon för Franz Kafkas rika tankevärld.

»Jag ville överföra Kafkas text till en föreställning i labyrintisk stil. Min idé var att skapa ett verk som liksom romanen *Processen* genomsyras av surrealism och förvridna fantasier. Jag inspirerades av historiens djup och alla dess dolda budskap,« säger Jiří.

Handlingen är sammanvävd med andra romaner av Kafka – föreställningen börjar med en association till *Förvandlingen* – liksom med händelser ur författarens liv. En scen skildrar den svåra relationen mellan Kafka och hans dominante far Hermann. Vittnesmålen finns bevarade i brev, vilka delvis ligger till grund för scenen.

»Skrikkören fungerar som en brygga mellan det sagda och det ordlösa och bidrar till att skapa ett starkt, emotionellt uttryck.«

Föreställningen utforskar även frågan om förhållandet mellan könen, ett tema som återfinns både i Kafkas liv och i romanen:

»Josef K. i *Processen* har bisarra relationer till samtliga kvinnor – Kafka var förlovad flera gånger men lyckades aldrig gifta sig,« klarlägger Jiří.

JIŘÍ UNDERSTRYKER ATT många har en bild av Kafka som en allvarsam man klädd i prydlig kostym. I *Processen* vill han lyfta fram det absurda, i hopp om att publiken också ska få skratta. Den finska skrikkören Huutajat ger en extra dimension:

»Kören fungerar som en brygga mellan det sagda och det ordlösa och bidrar till att skapa ett starkt, emotionellt uttryck.«

Nadina Cojocaru har överfört Kafkas skeva värld till scenkostymer. Kostymerna utgår från bokens symbolvärld och fokuserar särskilt på det groteska:

»Tjänstemännen på Josef K.:s kontor är rutiga över hela kroppen. De är fastlåsta i systemet och har förlorat sina identiteter. Personligheterna ligger i kvadratiska lådor som är täckta av bilder som föreställer de anställdas ansikten«, berättar Nadina.

JIŘÍ OCH HANS tvillingbror Otto – scenograf och ena hälften av danskompaniet Ballet Bubeníček – växte precis som Kafka upp i Prag. De har vandrat hans gator och levt nära författarens dubbeltydiga rykte. Å ena sidan politiskt farlig, å andra sidan en nationell stolthet. När Östblocket upplöstes hade bröderna fyllt 15 år. Har erfarenheterna av det slutna Prag påverkat dem i arbetet med *Processen*?

»Eftersom våra föräldrar var cirkusartister hade vi, till skillnad från de flesta, tillstånd att resa. Turnélivet gav oss tillträde till en värld utanför Tjeckoslovakien. Men jag läste inte Kafka förrän i sena tonåren. Innan dess hade han varit bannlyst av regimen«, berättar Otto.

Hans scenografi är inspirerad av Prag och stadens på samma gång öppna och instängda atmosfär. Färgerna är sparsmakade – Otto ser Kafka i svartvitt. Precis som koreografin rannsakar människans oreflekterade rutiner, leker scenografin med det absurt obegripliga: för att komma ut ur en dörr måste man först åka rutschkana.

Men är *Processen* en politisk balett?

»Kafka uppfattas ibland som en politisk författare, men vår uppsättning kretsar kring det existentiella i hans romaner. Josef K.:s frågor ekar lika obesvarade i början av berättelsen som i slutet. Vad handlar allt om? Svaret på den frågan måste du söka själv – ingen kan hjälpa dig med det,« säger Jiří.

INTERVJU
Hedvig Ljungar
REDAKTÖR KUNGLIGA OPERAN

Skrikkören som tar sig ton

Mieskuoro Huutajat är manskören som inte sjunger en ton. Klädda i svarta kostymer och gummislipsar öser männen ur sig rytmiska ljudmassor av textfragment från finska nationalsånger och paragrafer ur lagböcker. Körens rörelsemönster påminner om krigsformationer vilket ger ett intryck av satir och civilisationskritik. Mieskuoro Huutajat grundandes 1987 i Oulu, Finland, av kompositören och dirigenten Petri Sirviö. I dag framträder kören vid såväl etablerade musikfestivaler och konstmuseer som undergroundklubbar och operahus. År 2003 porträtterades de i dokumentärfilmen *Screaming Men*.

I ögonblicket mellan KOMIK *och* FASA

Franz Kafka och romanen Processen

När Franz Kafka läste det första kapitlet ur *Processen* för sina vänner i Prag började alla skratta. Kafka också. Som den tjeckiske författaren och Kafka-kännaren Milan Kundera skriver, är insikten om att berättelsen är komisk dock inte till någon vidare tröst för Josef K.: »Han är instängd i sitt eget livs skämt som en fisk i ett akvarium; det är inget han finner lustigt. Ett skämt är i själva verket lustigt bara för dem som står framför akvariet; det *kafkaiska* däremot tar oss med in i ett skämts innersta, in i komikens fasa.« (*Romankonsten*, 1986.)

Processen – vad handlar den om? Människans ensamhet? Om att sitta fast i ett förtryckande samhällssystem och vara dess underhuggare, hantlangare och offer? Om självrannsakan, det oåterkalleliga slutet, om döden? Är romanen ett skämt? Var det därför alla började skratta?

JOSEF K. HÄKTAS PÅ sin 30:e födelsedag »utan att han gjort något ont«. Han avrättas dagen innan han ska fylla 31. Vi vet inte om han begått något brott. Men under det år processen pågår förändras Josef K. Han som inledningsvis avvisar domstolens män som »påträngande, hänsynslösa« bär i slutet självmant på sitt eget kors. Josef K. kapitulerar vid sin egen avrättning: »Det var inte det minsta hjältemodigt att göra motstånd, att på detta sätt göra det svårt för herrarna och försöka njuta av de sista ögonblicken i livet genom att sätta sig till motvärn.« Varför?

Processen utspelar sig i ett havererat samhälle i vilket »en enda bödel kunde ersätta hela rätten«. Polistjänstemannen Franz – som Kafka gett sitt eget förnamn – saknar fri vilja: »vi övervakar er tio timmar om dagen och får betalt för det«. När Josef K. klagar på polisens häktningsmetod blir Franz misshandlad av en överordnad. Den maktapparat som Josef K. själv är offer för tillmötesgår alltså hans klagomål och straffar sina egna. Ingenting stämmer. Franz ylar av smärta, medan Josef K. bagatellisserar övergreppet: »Kan då stryk av den där käppen göra så ont?« En undrande vaktmästare får veta att det rör sig om »en hund som tjuter på gården«. Senare befaller K. vaktmästaren att städa upp i rummet där misshandeln ägt rum. Är banktjänsteman Josef K. offer eller förövare?

LIKSOM JOSEF K. arbetade Kafka hela sitt liv på kontor i Prag. Han dog en tisdag strax innan han skulle fylla 41. Ett år senare, 1925, publicerades *Processen* av Kafkas vän Max Brod, som senare även publicerade *Slottet* och *Amerika*. Brod bröt därmed mot Kafkas testamente. Där stod det att manuskripten skulle brännas. Vid sin död var Kafka omtalad bland författare – Robert Musil, Kurt Tucholsky, Hermann Hesse, för att nämna några – men okänd i en vidare läsekrets. Han hade påbörjat arbetet med *Processen* 1914. Manuset var spritt i olika anteckningsböcker och Brod axlade uppgiften att dechiffrera berättelsens kronologi. Milan Kundera är en av flera som kritiserat Brod för att ha strukit delar av romanen i syfte att skönmåla författaren för eftervärlden.

MED HISTORIENS GLASÖGON – världskrigen, det kalla kriget – ligger det nära till hands att läsa *Processen* som en föregångare till mellankrigstidens dystopier. Karin Boyes *Kallocain,* Aldous Huxleys *Du sköna nya värld.* Liksom till romaner från efterkrigstiden som *1984* av George Orwell (1949) och *Tjänarinnans berättelse* av Margaret Atwood (1985).

Vid publiceringen uppfattades *Processen* som en berättelse om sinnessjukdom, men snart blev romanen politiskt sprängstoff. Under nazitiden svartlistades Kafka – mer på grund av sitt judiska påbrå än innehål-

let i *Processen*, även om civilisationskritiken knappast passade in i nazisternas världsbild. Några decennier senare förbjöds *Processen* i Sovjet – nu för att den ansågs borgerlig. Läsare under första hälften av 1900-talet har genomgående tolkat romanen som uttryck för den egna tidens litterära strömningar. *Processen* har varit expressionistisk, surrealistisk, existentialistisk, absurdistisk. Med den tysk-svenska författaren Peter Weiss dramatisering 1976 på Stockholms Stadsteater blev berättelsen marxistisk – Josef K. gick under av klassamhället.

MEN VILL KAFKA överhuvudtaget säga oss något med *Processen*? Jämfört med andra samtida tänkare och författare i Prag saknade Kafka uttalat politiskt intresse. Själv sa han om sitt skrivande: »Man fotograferar tingen för att jaga bort dem ur medvetandet. Mina historier är ett sätt att sluta ögonen.« Betyder det att Kafka är världsfrånvänd, att de överensstämmelser mellan fiktion och verklighet som i efterhand blir uppenbara låg bortom författarens intresse?

Milan Kundera menar att Kafkas storhet ligger i ett icke-engagemang »gentemot alla politiska program, ideologiska begrepp, futurologiska prognoser.« Kafkas avsikt var aldrig att blottlägga samhällelig korruption. Men han hade god kännedom om människans labyrintiska inre – och förmåga att beskriva den i ord. Med den inledningsvis citerade termen *kafkaisk* försöker Kundera ringa in hur Kafka med sitt kyliga tilltal träffar det inom oss som hettar allra mest. Tillstånd av upplösta konturer och förvridna perspektiv. Galghumorn pockar medan oron gräver i bröstet. Vem har inte varit med om att tillvaron skälver som i en roman av Kafka? Hermann Hesse har kanske rätt när han säger att många läsare går vilse i jakten på en dold mening hos Kafka, då »de står vid dörren och mixtrar med sina hundra nycklar utan att någonsin se att dörren står öppen«.

JOSEF K. HÄKTAS mitt i frukosten. Den osynliga domstolen hör av sig per telefon. Efter arresteringen tar huvudpersonen helt sonika en taxi till jobbet. Kafka sammanför det abstrakta med det konkreta och omsätter verklighetens flyktiga detaljer till tidlös prosa. Var det just i detta ögonblick – mellan komik och fasa, avgrundsdjup och vardagsbestyr – som åhörarna under Kafkas högläsning brast i skratt? Var det i så fall ett distanserat hånskratt över Josef K.? Ett räddhågset skratt över insikten att vi alla kan vara både offer och förövare, i samhället och det privata livet? Eller var det ett ärligt skratt av insikt och igenkänning – för att Josef K. finns i oss alla?

Hedvig Ljungar
REDAKTÖR KUNGLIGA OPERAN

Franz Kafka

Franz Kafka föddes i Prag 1883. Som tysktalande jude hade han dubbla identiteter – i fråga om språk såväl som religion. Uppvuxen i Prags tyskjudiska ghetto gick han i tyska skolor och tog en doktorsexamen i juridik. Hela sitt liv försörjde han sig som tjänsteman vid ett försäkringsbolag. Kafka dog 1924 på ett sanatorium utanför Wien i sviterna av lungtuberkulos. De flesta av hans texter gavs ut efter hans död. Bland centrala litterära verk förutom *Processen* kan nämnas *Förvandlingen*, *Slottet* och *Amerika*.

När LÖGNEN *upphöjs till* VÄRLDSORDNING

»Nej, sade prästen, man behöver inte anse det för sant, man behöver bara anse det för nödvändigt.«
»En sådan bedrövlig uppfattning, sade K. Lögnen upphöjes till världsordning.«

Vi befinner oss i en period av global avdemokratisering. I en ny studie konstaterar forskare att det pågår en krypande förändring där demokratiska samhällen steg för steg rör sig mot det auktoritära. Eftersom förändringen kommer stegvis har det tagit en stund innan den uppmärksammats. Redan 2005 syntes tecken på förändring i Turkiet. Nu pågår samma förlopp sedan ett tag i Ungern, Polen, Brasilien och Filippinerna. I Ungern började man 2011 med att underminera oberoende medier och fortsatte sedan med att oskadliggöra domstolarna och begränsa mötesfriheten, för att slutligen angripa den fria forskningen och tvinga ett ledande universitet att lämna landet. Som Mussolini uttryckte det – om man plockar en höna fjäder för fjäder är det ingen som märker det.

Forskare pekar på flera faktorer bakom utvecklingen. Det handlar om ökade ekonomiska klyftor, effekter av globalisering och en allmän oro för kulturella förändringar. Men en förändring mot avdemokratisering sker aldrig av sig själv. Den kräver skrupellösa politiker som är villiga att utnyttja människors oro, förstärka polarisering och motarbeta sanningen.

VARFÖR ALLTID DENNA attack på sanningen? Hannah Arendt*, en av 1900-talets stora tänkare, formulerade det väl: »Sanningen har en despotisk karaktär. Den hatas därför av tyranner som på goda grunder fruktar en kraft de inte kan ha monopol på.«

Sanningen är mycket riktigt en kraft som ingen kan ha monopol på. Vad som är sant beror inte av oss utan av hur världen är, och när människor får kunskap om hur det faktiskt är tenderar de att ställa till besvär. Den auktoritäre ledaren måste därför styra det som går att styra: människors uppfattningar om världen. Det bästa sättet att göra det är att nedmontera de samhällsinstitutioner som söker, granskar och förmedlar kunskap – oberoende medier och fri forskning.

Denna nedmontering kombineras med ett ogenerat ifrågasättande av fakta. Man presenterar påhitt och lögner – »alternativa fakta« – som om de vore sanna. Den nya tekniken underlättar. I post-sanningens tid kan en demagog kringgå de granskande källorna, nå ut direkt via Twitter och Facebook, och steg för steg få människor

att ta till sig en förvrängd världsbild.

IFRÅGASÄTTANDET AV FAKTA har emellertid inte bara till uppgift att sprida det falska. En viktig funktion hos lögnen i det auktoritära samhället, menade Arendt, är att underminera medborgarnas tro på sanning och rationalitet. Effekten av det konstanta ljugandet är inte att det falska tas för sant, och att det sanna fördöms som en lögn, utan att vi tappar förmågan att orientera oss i världen.

Fenomenet kallas »gaslighting« efter pjäsen *Gaslight* från 1938 (filmad med Ingrid Bergman 1944). Pjäsen handlar om en man som försöker manipulera sin hustru att tro att hon tappat sitt förnuft. Genom att göra små förändringar i hennes omgivning får han henne att sakta men säkert tvivla på sina upplevelser. Till sist lyckas han övertyga henne att tro att hon har fel i sin övertygelse att gaslamporna lyser svagare. Hon kan inte ens lita på sina egna sinnen.

Den farligaste lögnen är därför den som syftar till att skapa förvirring och underminera tron på förnuftet – den som vill få oss att tappa fattningen. Målet är att medborgarna ska ge upp, sluta tänka själva och acceptera maktens handlingar som oundvikliga. Detta är Josef K:s öde.

NÄR JAG FÖRSTA gången läste *Processen* avskydde jag den. Jag var ung och hade frossat i 1800-talets romaner – av Stendhal, Balzac och Flaubert. Jag greps av böckernas ambition att utforska människans psykologi, att försöka förklara hennes handlingar och ge insikter i samhällets maktförhållanden och strukturer. Romanfigurerna gick att förstå, också när de handlade obetänksamt. Det gick att förstå de samhällen de levde i, också när de var orättvisa och grymma. Men det gick inte att förstå *Processen*.

VAD ÄR DET SOM händer K.? Vad är han anklagad för, på vilka grunder och av vem? Och varför accepterar K. det som sker? Från början reagerar han på ett sätt som går att förstå – med ilska och indignation. Han kräver en förklaring till varför han arresterats och blir rasande när han får veta att någon sådan inte kan ges. Ändå inställer han sig hos rannsakningsdomaren. Steg för steg dras han in i processen. Han besöker dammiga och kvava rum, där den ena bisarra händelsen avlöser den andra. Sakta men säkert börjar han tvivla både på sitt eget förnuft och på den egna oskulden.

Varför går han med på detta? Jag ville kasta boken ifrån mig, skaka om K. och få honom att hålla fast vid sitt förnuft. Få honom att vägra acceptera den stegvisa nedbrytningen. Efter att ha läst den outhärdliga slutscenen stapplade jag ut ur boken – likt K. stapplar ur de kvävande rum han besöker under processens gång.

PROCESSEN SKREVS REDAN 1914. Kafka kunde inte ha förutsett 30-talets auktoritära utveckling. Men han hade förstått den auktoritära statens natur: att det handlar om att underminera människans tilltro till sig själv och få henne att acceptera maktens krav som oundvikliga. Hannah Arendt var en av de första som såg detta hos Kafka och hennes analys av totalitära regimer hämtar inspiration från honom.

När nu sanningen åter står under attack måste vi göra vårt yttersta för att motstå nedbrytningen av förnuftet. Vi måste vara på vår vakt mot det skeva och det falska, mot försök att exploatera oro och rädsla, och bekämpa alla ansatser att nedmontera våra institutioner. Gör vi inte det kommer vårt demokratiska samhälle att undermineras och lögnen upphöjas till världsordning.

Åsa Wikforss
Professor i teoretisk filosofi vid Stockholms Universitet och författare till boken Alternativa fakta: om kunskapen och dess fiender (Fri tanke förlag, 2017).

*Hannah Arendt (1906–1975) var en tysk-amerikansk politisk teoretiker och författare. I boken *Totalitarismens ursprung* (1951) gjorde hon en banbrytande studie av totalitära regimer. Arendt är även känd för *Den banala ondskan* (1963), om rättegången mot SS-officeren Adolf Eichmann.

SYNOPSIS

PROLOGUE

A hanging cocoon symbolises the beginning of the life of an insect. It is the perfect isolation for Josef K./Franz Kafka – from their family and a society in which they could never fit in. Three noisy women – the mother and two sisters – arrive to wake him up from his deep sleep (Inspiration from the novel Metamorphoses).

THE ARREST. With a big scream, the beetle is born. The story of "The Trial" begins. Josef K. is arrested, his personal space is violated by two men on the morning of his birthday. They don't tell him on what charges, nor do they know what the charges are. However, Josef K. is free to live his life as usual.

THE BANK. People with controlled thinking are working according to rules that are easy to follow. They have a comfortable "inside the box" mentality, which is a perfect way to create a modern form of slavery. Josef K. is hardly fitting in. He can't concentrate because he keeps thinking about his arrest and what lies ahead. He receives an unexpected call; it is the announcement for his first court hearing.

FRAU GRUBACH. K. returns from the bank. He apologises to his landlady, Frau Grubach, for the inconvenience of his arrest. She doesn't seem to mind, as she secretly adores him.

FRÄULEIN BÜRSTNER. Josef K. waits for his neighbour, Fräulein Bürstner, so he can talk to her about what has happened. She lets him dramatise the morning's events for her in her room. K.'s theatrics awaken the landlady's nephew, Lanz. Fräulein Bürstner asks K. to leave, but before he does, he embraces her and gives her a passionate kiss.

THE COURTROOM. Josef K. attends his first court hearing. He denounces the court and accuses the officials of corruption. After his defense speech, the examining magistrate tells K. that he has serious-ly damaged his own case by his behaviour. But K. refuses to participate in the proceedings and de-cides to leave. A distraction is caused by the Student Bertold and the Usher's wife having sex in the middle of the crowd.

EMPTY COURTROOM. Josef K. returns to the court the following week. In the empty room he finds the usher's wife. She asks Josef K. to help her – she doesn't want to be abused by the magistrates anymore. In return she promises to let him explore the magistrate's notes. He expects to learn more about his trial, but to his surprise he discovers that the book is full of pornographic novels. Student Bertold sweeps in and carries the usher's wife away, presumably to sleep with a judge.

JOSEF K.'S OFFICE. Josef K. is criticised by his uncle, Albert Karl, for not pursuing his case seriously. The uncle suggests that he should hire a lawyer. As K. leaves the office, he discovers the two men who arrested him earlier being punished and beaten.

– INTERVAL –

THE LAWYER'S HOUSE. Uncle Albert takes K. to visit the defense lawyer Huld. K. is distracted by Huld's nurse Leni, and they have a passionate affair.

HERMANN KAFKA. Scene inspired by the book *Letter to His Father.* The Lawyer, the Uncle and the Examining Magistrate are in the image of Kafka's father, Hermann, a strong and abusive man that influ-enced his life and writings.

AT TITORELLI'S. In search for more help, K. visits the court painter Titorelli, who explains that release from the trial is unheard of and that K.'s only option is to endlessly delay his final judgment. After having persuaded K. to buy some of his landscape paintings, Titorelli and his girls show K. the exit, which leads to the court offices.

OFFICES UNDER THE ROOF. K. is haunted by his own fears about the process. They occupy his every thought. The stress is overwhelming.

BACK AT THE LAWYER'S OFFICE. K. returns to Huld in order to dismiss his poor services. There he meets another client, Block, who has put everything, including his business, into his defense. Huld asks K. to reconsider his decision by humiliating Block in order to demonstrate his power.

KAFKA'S ILLNESS. K. is waiting for an Italian business client so he can take him on a tour in the local cathedral. His concentration on learning Italian is disrupted by the stressful situation. The scene is inspired by Kafka's own life. The tubercular cough is a premonition of an early death.

THE CATHEDRAL. The Italian business client fails to show up. As K. is about to leave, a priest calls out his name. He scolds K. for his ignorance and for not taking charge of his case. The priest teaches him to find his answers alone, without asking too much help from others, especially women. Only you can open your own door. Josef K. misses the priest's message.

THE KILLERS. Josef K. is led by suspicious individuals to a quarry outside the town, where he is simply killed like a dog.

EPILOGUE

Josef K. and Franz Kafka become one. For both, death was only an option. They chose it to make an exit from an unbearable reality. Finally, he is able to fulfil his dream of writing, earning his place among the literary giants for all eternity.

Jiří Bubeníček & Nadina Cojocaru

VÄLKOMMEN *till* ARKIVET

Kungliga Operans historia från 1773 fram till nutid

Minns du ditt första opera- eller balettbesök och vilka som stod på scenen? Hur såg en affisch ut på slutet av 1800-talet? I repertoararkivet kan du hitta information om det – och väldigt mycket mer.

I våra gömmor finns många skatter. Förskonade eldsvådor och andra skador har Kungliga Operan, som ett av Europas äldsta operahus, välbevarade arkiv och samlingar. Nu har vi börjat digitalisera dessa skatter för allmänheten. Först ut är information kopplad till vår repertoar genom tiderna. Det betyder att du till exempel, på bara några sekunder, kan ta reda på allt från hur många gånger Kungliga Operan har spelat Trollflöjten till hur många gånger Birgit Nilsson sjöng Brünnhilde i Wagners Nibelungens ring på Operan.

Framöver kommer vi även att lansera ytterligare delar. Det blir då möjligt att djupdyka i mängder av vackra kostymer och spännande dokument.

operan.se/arkivet

Fler GODA SMAKER *på* OPERAN!

Varmt välkommen till ett modernt brasseri i stora entrén, en trappa ner.

operan.se/restaurang
PS. Glöm inte att förboka något gott till pausen!

Brasseriet

Kom närmare med Priceless

Upplev balett och opera som ingen annan. Ta del av unika upplevelser på Kungliga Operan och runt om i världen på **priceless.com**

Bli SPONSOR *eller medlem i* KUNGLIGA OPERANS DONATIONSFOND!

För mer information, kontakta
Cecilia Canemyr, tel. 08-791 43 31
eller cecilia.canemyr@operan.se

Stolt partner
Mastercard

Samarbetspartner
Wallenius Lines

Följ oss bakom kulisserna och LÄR KÄNNA OSS *lite bättre*

instagram.com/kungligaoperan
www.facebook.com/kungligaoperan
www.twitter.com/kungligaoperan
www.youtube.com/operansthlm
www.operan.se/nyhetsbrev
operan.se/opodd

VÅREN 2019 PÅ KUNGLIGA OPERAN

DANS & BALETT

Processen
KOREOGRAFI *Jiři Bubeniček*
DIRIGENT *Koen Kessels*
MUSIK *Alfred Schnittke m. fl*
URPREMIÄR 17 MAJ

OPERA

Don Giovanni
SPELAS TILL 13 JUNI

Glada änkan
SPELAS TILL 8 JUNI

Dracula
SPELAS TILL 14 JUNI

UNGA PA OPERAN

Orlando
MUSIK *Johan Ramström/ Georg Friedrich Händel/ Antonio Vivaldi*
DIRIGENT *Mattias Böhm*
REGI *Ellen Lamm*
URPREMIÄR 4 MAJ
Spelas på Confidencen, Ulriksdals slottsteater

KONSERTER

Eroica
DIRIGENT *Erik Nielsen*
MUSIK *Ralph Vaughan Williams, Andrea Tarrodi, Ludwig van Beethoven*
LÖRDAG 11 MAJ

Lunchkonserter
Minst 2 dagar i veckan
11.45–13.00 I GULDFOAJÉN
Guidade visningar
LÖRDAGAR 12.30
Barnlördagar
LÄS MER PÅ OPERAN.SE/ BARNLÖRDAGAR

OPERAN XTRA
Premiärsamtal
17 MAJ
Processen

Publikintroduktioner
45 MIN FÖRE FÖRESTÄLLNING
GULDFOAJÉN

Läs mer på operan.se och ladda ner Kungliga Operans app gratis för att upptäcka mer!

PÅ BILDERNA
SID 3

SPELÅRET 2018/2019
VD, OPERACHEF OCH ANSVARIG UTGIVARE *Birgitta Svendén*
BALETTCHEF *Nicolas Le Riche*
REDAKTÖR *Hedvig Ljungar*
GRAFISK FORM *Katarina Marklund*
FOTO *Sören Vilks* FOTO OMSLAG *Carl Thorborg*
TRYCK maj 2019 *Östertälje Tryckeri*

OPERAN